The Paparčiai Dominican monastery complex

In 2012, a field evaluation (21 test pits, a total of 27 m^2) was conducted on the grounds of Paparčiai Dominican monastery and in its vicinity (Kaišiadorys District, Central Lithuania). Eight test pits were excavated on the monastery's grounds. The cultural layers were up to 145 cm thick in that area. A layer of monastery garden or orchard soil up to 75 cm thick lay on top of the original ground surface. 13 test pits were excavated at the site of Dominikonų Street outside the monastery's historical boundaries. A 70–108 cm thick stratum of cultural layers had formed at this site. A 5–50 cm thick layer of black soil reminiscent of forest soil lay on top of the original ground's surface. The upper layers consisted of fill rubble from the monastery that was demolished at the turn of the 20th century, mid-20th-century fill earth, and road asphalt. No finds were discovered aside from several traditional pottery sherds dating to the 17th–19th centuries. No traces of any development were discovered.

Atas Žvirblys

Kudirkos Naumiesčio Šv. Kryžiaus Atradimo bažnyčia

Detalieji archeologiniai tyrimai 2012 m. vyko Kudirkos Naumiesčio Šv. Kryžiaus Atradimo bažnyčios statinių komplekse (UK 36417), esančiame Kudirkos Naumiesčio miestelio istorinėje dalyje (UK 17093) (Šakių r., Bažnyčios g. 28). Tyrimai vykdyti dėl planuoto įrengti įėjimo į bažnyčios rūsį iš jos ŠR pusės ties pusapskrite absida. Taip pat visu bažnyčios perimetru buvo įrengiama nuogrinda prie bažnyčios pamatų.

Kudirkos Naumiestis įsikūręs Šešupės ir Širvintos upių santakoje. 1561 m. čia minimas karališkasis Duliebaičių kaimas. XVII a. minėtas kaimas peraugo į miestelį. Jurbarko ir Nova Volios (Virbalio) 1639 m. rugpjūčio 23 d. mokesčių suvestinėje paminėtas naujai įkurtas ir valdovo Vladislovo IV Vazos garbei pavadintas Vladislavovo miestelis. 1640 m. karalius Vladislovas IV Vaza patvirtino matininkų išmatuotą miestą, o jau 1643 m. kovo 26 d. karalienės Cecilijos Renatos valia Vladislavovas gavo miesto teises. Naujai įkurtame mieste buvo paskirtas plotas bažnyčiai. Minima, kad 1642–1644 m. Vladislavove pastatyta medinė koplyčia, kurią Žemaičių vyskupas Jurgis Tiškevičius perdavė basųjų karmelitų vienuoliams. Šalia koplyčios būsimam vienuolynui buvo pastatytas medinis gyvenamas namas, skirti 2 valakai žemės. Iki 1680 m. sunykus pirmai medinei koplyčiai, karmelitų vienuoliai tais pačiais metais toje pačioje vietoje pasistatė kitą, taip pat medinę. Kaip manoma, šalia vienuolyno ir bažnyčios buvo parapijos kapinės. Tiksli jų vieta nėra žinoma. 1823 m. bažnyčios vizitacijos akte minimos kapinės, kurių ploto (ypač dėl kylančių potvynių) parapijai nepakanka, dėl to veikia ir antros kapinės į Š nuo Šešupės, Meištuose.

Dabartinė dvibokštė mūrinė bažnyčia pradėta statyti 1781 m. Nors ir nepabaigta iki galo, bažnyčia pradėta naudoti 1787 m. Tuo metu buvo išmūryta tik dalis bokštų. Pati bažnyčia buvo stačiakampio plano, bazilikinio tūrio, trijų navų. Vidurinę, platesnę navą užbaigė pusapskritė absida. 1803 m. rugpjūčio 4 d. Naumiestį nusiaubė didelis gaisras. Tuomet sudegė vienuolynas, klebonija su visais ūkiniais pastatais, parapijos prieglauda. Bažnyčia išliko, tačiau

visai nudegė jos šoninių navų ir kairiojo bokšto stogai. Šoninės navos buvo uždengtos laikinais šiaudų stogais. Užsitęsusio remonto reikalus išsprendė 1819 m. rugpjūčio 7 d. gaisras. Po šio įvykio 1821 m. dokumentuose rašoma, kad bažnyčia suremontuota, jos stogas dengtas dvigubomis čerpėmis, medinis bokštelis – skarda.

XIX a. pradžioje minimi ir kiti parapijai priklausantys prie bažnyčios stovintys pastatai. Paminėta, kad mūrinę kleboniją šildė 7 koklių krosnys, stogas dengtas naujomis plokščiomis čerpėmis. Kiti šalia stovintys pastatai dengti olandiškomis čerpėmis. Įvairūs remonto darbai bažnyčioje vyko visą XIX a. Iš svarbesnių faktų galima paminėti, kad 1878 m. visas bažnyčios pastatas uždengtas skarda. 1882–1890 m. pristatytas zakristijos prieangis, iškirstas įėjimas į rūsį, įrengtas kanalas į upę. Bažnyčia gana smarkiai nukentėjo II Pasaulinio karo metu: sudegė stogas, nugriuvo bokštai.

2011 m. tyrimus Kudirkos Naumiesčio miestelio istorinėje dalyje vykdė archeologė Birutė Lisauskaitė. Jų metu ištirti 44 šurfai ir kai kuriose gatvių atkarpose vykdyti žvalgymai. Arčiausiai planuojamų tyrimų, Bažnyčios gatvės ŠV dalyje fiksuoti XX a. II pusėje suardyti sluoksniai, archeologinę vertę turinčių radinių neaptikta (*LIIR*, f. 1, b. 5944). Kudirkos Naumiesčio Šv. Kryžiaus Atradimo bažnyčios statinių komplekse archeologiniai tyrimai anksčiau nevykdyti.

2012 m. ištirta viena 9x5 m dydžio (45 m^2) perkasa. Ištyrus ją papildomai dar ištirta 1 m^2 išpjova, privedant perkasos sienelę prie pusapskritės absidos pamatų. Bendras ištirtos perkasos plotas tokiu būdu pasiekė 46 m^2. Papildžius tyrimų projektą iki 1,3 m gylio (projektinis gylis – 1 m), ištirti trys 1,5x1,5 m dydžio šurfai. Bendras papildomų tyrimų plotas buvo 6,75 m^2. Bendras 2012 m. tyrimų plotas sudarė 52,75 m^2. Pabaigus tyrimus perkasoje ir šurfuose visu bažnyčios perimetru įrengiamos nuogrindos vietoje buvo atlikti žvalgymai. Bendras žvalgytos tranšėjos ilgis sudarė 145,1 m. Tranšėjos plotis siekė 0,9–1,1 m, gylis – 0,9–1,2 m.

Perkasa tirta bažnyčios ŠR gale, prie pusapskritės absidės, prie įėjimo į rūsį. Jos centre fiksuotas 0,2–1,7 m storio kultūrinis sluoksnis, kuris formavosi XX a. II pusėje kasant tranšėjas vandentiekio ir kanalizacijos tinklams. Minėtomis tranšėjomis buvo suardyti ankstesni susiformavę sluoksniai. Dauguma sluoksnyje surinktų radinių yra smulkios glazūruotos arba neglazūruotos buitinės keramikos šukės, pagal išorinius požymius datuojamos XVII–XIX a. Perkasos centre, 0,4–2,8 m gylyje nuo esamo žemės paviršiaus fiksuotas dalinai suardytas 2,4 m storio kultūrinis sluoksnis, kuris susiformavo 1882–1890 m. kasant tranšėją drenažui iš bažnyčios į Šešupę. Mūrinis drenažas aptiktas 2,8 m gylyje nuo esamo žemės paviršiaus. Iš viso fiksuotas jo 85 cm ilgio, 40 cm pločio fragmentas, orientuotas ŠR kryptimi, einantis iš bažnyčios rūsio į Šešupės upę. Kanalo konstrukcija sumūryta iš dviejų dalių: šonuose lygiagrečiai sumūrytos 28x12x7 cm dydžio dvi plytų eilės, kurios viršuje uždengtos irgi sumūrytomis 38x38 cm dydžio plytelėmis.

Perkasos ŠV ir PR kraštuose, perkasimų nesuardytose vietose 20–85 cm gylyje nuo esamo žemės paviršiaus fiksuotas 30–60 cm storio kultūrinis sluoksnis, kuris formavosi 1803–1882 m. – intensyviausiai pirmus tris XIX a. dešimtmečius. Pagrindiniai jo formavimosi veiksniai buvo bažnyčios 1803 ir 1819 m. gaisrai ir po jų vykę remontai. Tyrimų metu išskirti 4 griuvenų sluoksniai ir vienas intensyvus degėsių tarpsluoksnis. Juose surinkta smulkių glazūruotos ir neglazūruotos buitinės keramikos fragmentų, būdingų XVII–XIX a. Dalį

0 10 cm

1 pav. Rėtis (?). XIX a. A. Žvirblio nuotr.

Fig. 1. A sieve (?). 19th century

0 5 cm

2 pav. Plokštinis koklis. XIX a. pradžia. A. Žvirblio nuotr.

Fig. 2. A panel stove tile (Blattkachel). Early 19th century

jų pavyko suklijuoti į beveik sveikus indus (1 pav.). Taip pat surasta keletas plokštinių ir olandiškų čerpių nuolaužų, daug smulkių plokštinių, karnizinių, baltai glazūruotų koklių fragmentų. Dalis jų neornamentuoti, kiti puošti augaliniu reljefiniu ornamentu (2 pav.). Pagal surinktus duomenis, šie radiniai į sluoksnį pateko XIX a. pradžioje.

Prie bažnyčios sienos 0,7–2,95 m gylyje nuo esamo žemės paviršiaus fiksuotas 2,1–2,2 m storio perkasimas, datuojamas 1781–1787 m., siejamas su dabartinės bažnyčios statybos laikotarpiu (3 pav.). Tyrimų metu užfiksuotas pamato praplatėjimas, pamato apačia pasiekta 2,95 m gylyje nuo dabartinio žemės paviršiaus. 0,7–1,85 m gylyje nuo esamo žemės paviršiaus fiksuotas 20–85 cm storio kultūrinis sluoksnis, datuojamas 1641 m. (XVI a. vidurys?) – 1781 m.

3 pav. Perkasos ŠV sienelė iš PR. Perkasimas prie bažnyčios pamatų. A. Žvirblio nuotr.

Fig. 3. The NW wall of the trench, as seen from the SE. Dug soil is visible near the church's foundation

0 10 cm

4 pav. Plokštinės čerpės. XIX a. I pusė. A. Žvirblio nuotr.

Fig. 4. Flat roof tiles. First half of the 19th century

sluoksnis formavosi ilgą laiką basųjų karmelitų vienuoliams vykdant neintensyvią agrarinę ir ūkinę veiklą. Tačiau neatmestina galimybė, kad sluoksnis galėjo pradėti formuotis ir dar anksčiau, t. y. nuo pat Duliebaičių kaimo įkūrimo XVI a. viduryje, kadangi surinkti tik pavieniai smulkūs buitinės keramikos fragmentai, kurių chronologinės ribos gali būti gana plačios. Pagal požymius ir kitus duomenis jį galima datuoti XVII–XVIII a.

Įžemis – nejudintas geltonas smėlis – perkasoje pasiektas 1,2–1,85 m gylyje nuo dabartinio žemės paviršiaus. Palaidojimų perkasoje neaptikta. Dabartinė bažnyčia XVIII a. pabaigoje statyta vienuolyno sodo R gale, šalia seno kelio, vedančio į brastą per Šešupę. Senų kapinių reikėtų ieškoti į ŠV pusę nuo dabartinės bažnyčios, arčiau Šešupės ir Širvintos santakos.

Tęsiant tyrimus suprojektuotos nuogrindos vietoje, prie bažnyčios pamatų ištirti 3 šurfai. Juose užfiksuotas iki 1,3 m storio kultūrinis sluoksnis, kuris formavosi 1641 m. (XVI a. vidurys?) – XX a. Visuose šurfuose aptiktas XVII (XVI a. vidurio?) – XVIII a. kultūrinis sluoksnis suardytas 1781–1787 m. datuojamu perkasimu prie esamos bažnyčios pamatų.

Žvalgymų metu kasamos tranšėjos vietoje iki 1,2 m gylio fiksuoti XX a. datuojami viršutiniai judinto grunto, XIX a. datuojami griuvenų ir 1641 (XVI a. vidurio?) – XVIII a. datuojami juodos žemės sluoksniai. Kaip ir tirtuose šurfuose XVII (XVI a. vidurio?) – XVIII a. kultūriniai sluoksniai suardyti 1781–1787 m. dabartinės bažnyčios statybos metu. Ties bažnyčios P kampu esančiu bokštu, taip pat ir bažnyčios R pusėje 60–75 cm gylyje aptiktas plytų pamato praplatėjimas. Kitose vietose praplatėjimo nebuvo. Žvalgymų metu įžemis nepasiektas.

Vykdant žvalgymus bažnyčios ŠV pusėje 30–60 cm gylyje nuo esamo žemės paviršiaus XIX a. datuojamų griuvenų sluoksnyje surinkta daug plokštinių ir olandiškų čerpių nuolaužų. Dalis jų susiklijavo į stambesnius fragmentus, keletas – į sveikas čerpes (4 pav.).

The Kudirkos Naumiestis Church of the Discovery of the Holy Cross

During the 2012 investigation in the building complex of the Kudirkos Naumiestis (Šakiai District, SW Lithuania) Church of the Discovery of the Holy Cross, one 9 x 5 m trench with an extension (46 m^2) and three 3 test pits were excavated. A total of 52.75 m^2 were excavated. During the field survey conducted at the site of paving being laid around the entire perimeter of the church, a 145.1 m long, 0.9–1.1 m wide, and 0.9–1.2 m trench was recorded.

A trench was excavated near the entrance to the basement close to the semicircular apse at the NE end of the church. A partially destroyed 2.4 m thick cultural layer formed during 1882–1890 in digging a drainage trench from the church to the Šešupė was recorded at its centre at a depth of 0.4–2.8 m from the current ground's surface. A masonry drainage line was

discovered at a depth of 2.8 m. A 30–60 cm thick cultural layer that formed during 1803–1882 was recorded at a depth of 20–85 cm at those sites on the NW and SE edges of the trench that had not been destroyed by digging. The layer contained small sherds of glazed and unglazed household pottery characteristic of the 17th–19th centuries (Fig. 1) and many small fragments of panel (*Blattkacheln*), cornice (*Gesimskacheln*), and white glazed stove tiles (Fig. 2) that found their way into the layer in the early 19th century. A 2.1– 2.2 m thick dug up layer dating to 1781–1787 and connected the period of the current church's construction was recorded at a depth of 0.7–2.95 m near the church's wall (Fig. 3).

A 20–85 cm thick cultural layer dating to 1641–1781 was discovered at a depth of 0.7–1.85 m. The layer was formed by Discalced Carmelite monks conducting non-intensive agrarian and economic activities over a long period. Small fragments of household pottery dating to the 17th–18th centuries were collected in the layer.

In conducting the survey, a large quantity of flat and Dutch roof tile fragments were collected in the 19th-century rubble at a depth of 30–60 cm on the NW side of the church (Fig. 4).